

KIRJALLINEN LAUSUNTO LUONNOKSESTA KORKEAKOULUTUKSEN SAAVUTETTAVUUSSUUNNITELMAKSI

Lausuttava saavutettavuussuunnitelma on kattava kuvaus korkeakoulutuksen saavutettavuudesta, saavutettavuutta määrittävistä tekijöistä ja Suomen korkeakoulujen kehittämislinjauksista, mitä tulee saavutettavuuden parantamiseen.

Suunnitelmassa nostetaan hyvin esiin se, että tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden kysymyksissä tarkastelun ja toimenpiteiden on katettava koko koulutusketju varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Tämä on erittäin tärkeä näkökulma. Vaikka korkeakoulutuksen saavutettavuuden eteen on tehtävä konkreettisia toimia, edellytykset hakeutua korkeakouluopintoihin kehittyvät koko koulutuspolun aikana. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota siihen, että peruskoulu antaa riittävän vahvat luku-, kirjoitus- ja numerotaidot koko ikäluokalle.

Erityistä huomiota tuleekin jatkossa kiinnittää siihen, että ammatillinen toisen asteen koulutus antaa opiskelijoille sellaisen yleissivistyksen tason, että hakeutuminen korkeakouluun on tosiasiallisesti mahdollista. Keskeinen kysymys on, miten varmistetaan se, että ammatillisesta koulutuksesta ei muodostu koulutuksellinen pussinperä, joka ei mahdollista tosiallista hakeutumista yliopistoon. Tuoretta korkeakoulujen valintajärjestelmän uudistusta on seurattava ja arvioitava myös tästä näkökulmasta.

Kuten suunnitelmassa tuodaan esiin, sukupuolen mukainen koulutusalojen eriytyminen on Suomessa poikkeuksellisen vahvaa ja segregaaation purkamisessa ei ole merkittävästi edistytty huolimatta siitä, että aiheesta on tehty varsin paljon tutkimusta ja selvityksiä. Myös perheen sosioekonominen tausta vaikuttaa edelleen merkittävästi yliopistokoulutukseen ja erityisesti ns. statusaloille hakeutumiseen. Tämä kehitys on päinvastaisista tavoitteista huolimatta viime vuosina voimistunut.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tavoitteet ovat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä pitkälti tarkoittaneet kaikkien opiskelijoiden kohtelua samalla tavalla, eikä siis tavalla, joka tukisi opiskelijaa saavuttamaan tavoitteen silloin, kun hän syystä tai toisesta lähtee ns. takamatkalta. Tasa-arvon ideologia on tarkoittanut positiivisen erityiskohtelun puuttumista. Kuitenkaan esim. maahanmuuttajataustaisten nuorten osallistumisen lisääminen korkeakoulutuksessa tuskin tulee onnistumaan, mikäli heitä ei tunnusteta ryhmäksi, joka vaatii selkeää positiivista erityiskohtelua mm. vahvennetun oppimisen ja hakeutumisen tuen muodossa.

Yleisvaikutelma suunnitelmasta kaiken kaikkiaan on se, että saavutettavuuden aihetta on käsitelty erittäin laajasti ja perusteellisesti sekä taustoitettu olemassa olevan aieman tutkimustiedon sekä tilastoaineistojen pohjalta monipuolisesti. Toisaalta suunni-

telma nykyisessä laajuudessaan ja muodossaan vaikuttaa ennemminkin työryhmämuistiolta, jossa on ehdotuksia siitä, mitä varsinainen suunnitelma voisi sisältää. Sekaannusta aiheuttaa tältä osin ainakin se, että käsillä olevaan tuotokseen viitataan sekä selvityksenä että suunnitelmana. Jos tavoitteena on ollut jälkimmäinen, ei siihen ole kaikilta osin päästy.

Suunnitelmassa esitetään 50 erilaista kehittämiskohdetta, jotka toteuttamalla korkeakoulujen saavutettavuutta saataisiin lisättyä. Sinänsä on hyvä, että korkeakoulujen saavutettavuuden lisäämiseksi esitetään hyvinkin paljon erilaisia vaihtoehtoja. Esimerkiksi tavoite siitä, että tietopohjaa vahvistetaan ja kertyvää tietoa hyödynnetään saavutettavuuden lisäämisessä, on erittäin kannatettava. Toisaalta nyt esitetty 50 tavoitteen listaus kaipaavaa terävöittämistä – karsintaa ja tiivistämistä. Osin tavoitteet ovat hyvin laajoja, kuten tavoite 37: vahvistetaan digiosaamista läpi elämän. Tavoitteen tarkennuksesta selviää, että tavoite kohdentuu vain korkeakouluihin. Otsikkotasolla tavoite on kuitenkin paljon laajempi. Edelleen tavoitteet ovat lisäksi sellaisia, joista määritellään jo nyt lainsäädännössä. Tällainen tavoite on mm. tavoite 34, joka koskee rakennusten esteettömyyttä.

Jos yksittäisiltä korkeakouluilta edellytetään tulevaisuudessa tulohajautukseen liittyen säännöllisesti päivitettävä saavutettavuussuunnitelma, ei ole realistista olettaa, että sen rakenne noudattaisi näin laajaa tavoitelistausta, vaikka osa tavoitteista ei suoraan koskeakaan sitä, vaan ovat laajempia eri yhteiskunnan tasoilla toteutettavia. Pitää myös ottaa huomioon hallituksen kevään 2021 puoliväliriihessä esiin nostamat mahdolliset leikkaukset korkeakoulusektorille. Missään nimessä saavutettavuuden tärkeyttä ei saa väheksyä, mutta tavoitteiden pitää olla realistiset suhteessa resursseihin.

Saavutettavuutta määrittävien taustatekijöiden esittely on kattava, mutta yksi keskeinen ulottuvuus jää vähälle huomiolle: opintotuki opintososiaalisena etuutena. Se mainitaan koko suunnitelmassa vain kerran kohdassa, jossa pohditaan lyhyesti perheesta vaikutusta saavutettavuuteen. Siinäkin se tuodaan esiin hieman virheellisesti, sillä opintotuki ei ole vain laina, vaan siihen sisältyy tärkeämpänä elementtinä opintoraha. Muita sosiaalietuuksia ei mainita suunnitelmassa, vaikka esimerkiksi asumistukijärjestelmä tasaa eroja myös korkeakoulujen saavutettavuudessa. Keskeinen kysymys saavutettavuuden näkökulmasta on, toimiiko etuusjärjestelmä nykyisillä etuustasoilla siten kuin on tarkoitettu ja onko kaikilla aidosti samat edellytykset opiskeluun ja niistä suoriutumiseen.

Korkeakouluopiskelijoiden terveydenhuoltopalvelut (YTHS) mainitaan samoin vain kerran suunnitelmassa ja tällöinkin liittyen COVID19-kriisiin ja sen vaikutuksiin. Voidaan kuitenkin olettaa, että edullisilla tai ilmaisilla terveydenhuollon palveluilla voidaan edistää osaltaan myös korkeakoulutuksen saavutettavuutta. Kaikkienensa sosiaali- ja terveyspolitiikka jää hyvin vähäiselle huomiolle suunnitelmassa ja siihen sisältyvissä tavoitteissa, vaikka sen tärkeyttä korostetaankin.

Toisaalta esitetyissä tavoitteissa tuodaan esille monia kehittämistoimenpiteitä, joita ei pohjusteta millään tavalla suunnitelmassa. Tavoitteet eivät kaikilta osin saa siis tukea laajasta johdattelusta, vaan vaikuttavat eri lähteistä kootulta – sinänsä kyllä monipuoliselta – kokonaisuudelta.

Kriittisistä huomioista huolimatta näemme korkeakoulutuksen saavutettavuuden lisäämisen ensiarvoisen tärkeänä asiana. Jotta tässä työssä päästään mahdollisimman hyvään lopputulokseen, korkeakouluja tulisi kannustaa saavutettavuussuunnitelmia laadittaessa keskinäiseen yhteistyöhön ja hyvin käytäntöjen ja uusien ideoiden vaihtoon.